

Inventarisatie werkvormen voor het uitdragen van kernwaarden op lokaal niveau

**Tanja Verheij
Wim Hillenaar
Scott Douglas
Mathijs van de Waardt**

28 september 2009

Inventarisatie werkvormen voor het uitdragen van kernwaarden op lokaal niveau

Inhoud	Pagina
1. Context en doelstelling	3
1.1 Context	3
1.2 Doelstelling inventarisatie	3
1.3 Scope gericht op werkvormen	3
1.4 Pluriform veld	4
2. Methodologie: Snel maar robuust	5
2.1 Aanpak	5
2.2 Beperkingen van aanpak	6
3. Aangetroffen werkvormen per proeftuin	7
3.1 De inventarisatie	7
3.2 Overzicht van verschillende werkvormen	8
4. Observaties en case studies	26
4.1 Observaties	26
4.2 Case studies	27
5. Witte vlekken	34
5.1 Radicalisering op het gebied van links- en dierenrechten nauwelijks belicht	34
5.2 Leeftijdscategorie 6-12 weinig buiten school benaderd	35
5.3 Proeftuinen worden breed benut	35
5.4 Overheid treedt meer repressief op als doelgroep duidelijk is	36
5.5 Overheden weinig echt in gesprek met jongeren	37
5.6 Conclusie	38
6. Aanbevelingen, aandachtspunten en samenvattende leerpunten	39
6.1 Begrijpen radicalen de rechtsstaat echt niet?	39
6.2 Wat zijn de grenzen van de staat?	39
6.3 Hoe fundamenteel zijn de kernwaarden?	39
6.4 Aanbeveling: Wiki-principe voor inventarisatieoverzicht	39
6.5 Samenvattend: wat leren we van de inventarisatie?	39

1. Context en doelstelling

1.1 Context

Vanuit de maatschappij en de politiek klinkt de roep om de kernwaarden van de democratie krachtiger uit te dragen. Het gaat dan om de waarden die maken dat onze democratische rechtsstaat functioneert: vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. De overheid heeft hiermee ook de ambitie dat het overdragen van deze kernwaarden een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie en radicalisering. Specifiek wordt hier gekeken naar het bereiken van jongeren.

De nationale en lokale overheden streven dit doel reeds op verscheidende wijzen na: binnen gemeenten bruist het van de participatieprogramma's en maatschappelijke initiatieven, vele maatschappelijke organisaties proberen jongeren middels uiteenlopende methodes te bereiken en het Rijk ondersteunt bovenlokale en lokale initiatieven. Aangespoord door onder meer de motie Çörüz, wil het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gemeenten proactief faciliteren door onder andere bestaande projecten op het gebied van de kernwaarden van de democratische rechtsstaat te inventariseren, voortbordurend hierop een pilot programma voor gemeenten te ontwikkelen en een handreiking 'weerwoord' voor professionals op te stellen.

1.2 Doelstelling inventarisatie

Deze inventarisatie presenteert de verschillende werkvormen voor het overdragen van kernwaarden die zijn aangetroffen in een selectie van 40 gemeenten. Deze inventarisatie levert twee producten op:

- Een inzichtelijk overzicht van mogelijke werkvormen van kernwaardenprojecten die een bijdrage kunnen leveren aan het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering, ter inspiratie voor lokale beleidsmakers en uitvoerders, met enkele voorbeelden eruit gericht om belangrijke aspecten van de projecten te verkennen.
- Een analyse van witte vlekken in het aanbod van kernwaardenprojecten voor jongeren in Nederland, hetzij in doelgroep, benadering of aanpak. Vanuit deze analyse zal in een later stadium een concreet programma worden opgesteld voor gemeenten dat aandacht besteed aan een doelgroep of methode die nu nog onderbelicht is.

1.3 Scope gericht op werkvormen

Een totale inventarisatie van *alle* initiatieven in *alle* gemeenten van Nederland die op *enigerlei* wijze de democratische rechtstaat uitdragen aan jongeren is te veelomvattend om na te streven; zeker in het beperkte tijdsbestek waarin deze inventarisatie moest plaatsvinden. Deze inventarisatie dient daarom niet als een totaal overzicht van alle initiatieven in Nederland, maar biedt wel een robuust overzicht van de verschillende vormen van projecten zoals die in Nederland voorkomen.

Daarmee komt deze inventarisatie tegemoet aan het uiteindelijke doel om aanknopingspunten te creëren voor lokale beleidsmakers en een indicatie te geven van de witte vlekken.

De scope van de inventarisatie is daartoe als volgt afgebakend:

- Dit rapport inventariseert de verschillende *vormen* van projecten, waarbij gekeken wordt naar de verschillende manieren waarop de kernwaarden worden overgebracht. Het gebruik van bijvoorbeeld een jeugdraad in een gemeente en van jongerenambassadeurs in een andere wordt geteld als twee verschillende vormen.
- De inventarisatie richt zich op projectvormen; niet op staand beleid en programma's, behalve waar deze relevante projecten bevatten.

- Veel activiteiten om de kernwaarden over te dragen richten zich op het onderwijs. Bij het ministerie van OCW bestaat de behoefte om terughoudend om te gaan met het ontwikkelen van nieuwe lespakketten. Op verzoek van de Tweede Kamer worden door OCW reeds bestaande lespakketten geïnterpreteerd. Deze inventarisatie richt zich daarom op de aanvullende projecten die binnen het onderwijs te vinden zijn.
- De projecten moeten de kernwaarden impliciet of expliciet overdragen aan jongeren. Een project is in het kader van deze inventarisatie slechts meegeteld als kon worden verondersteld dat het een positief effect had op de beleving van kernwaarden onder jongeren en een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering.
- Deze inventarisatie is geen evaluatie van de besproken projecten. Beleidsmakers zijn wel gevraagd naar hun tevredenheid over de projecten, maar dit oordeel kon niet objectief getoetst worden. Er is vooral gekeken naar welke jongeren op welke manier bereikt worden.

1.4 Pluriform veld

De projecten die voor deze inventarisatie in beeld gebracht zijn, dragen de kernwaarden over en kunnen een bijdrage leveren aan het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering. Wij zijn bij de inventarisatie uitgegaan van de definities van polarisatie en radicalisering zoals deze in het Actieplan Polarisatie en Radicalisering 2007–2011 zijn aangegeven:

‘Polarisatie is de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving die kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en toename van de segregatie langs etnische en religieuze lijnen.’

‘Radicalisering is de bereidheid om diep ingrijpende veranderingen in de samenleving (eventueel op ondemocratische wijze) na te streven, te ondersteunen of anderen daartoe aan te zetten. Ingrijpende veranderingen zijn ontwikkelingen die een gevaar kunnen opleveren voor de democratische rechtsorde (doel), vaak met ondemocratische methoden (middel), die afbreuk doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde (effect).’

Een aandachtspunt bij de inventarisatie is dat kernwaarden op velerlei vormen kunnen worden overgedragen: we zijn veel projecten tegengekomen die de kernwaarden overdragen, maar die niet altijd waren bedoeld om radicalisering tegen te gaan. Zo leert een arbeidsparticipatietraject vaak meer over solidariteit dan een lezingcyclus, maar het heeft (de)radicalisering niet expliciet als oogmerk.

We hebben de gemeenten en kennisinstellingen daarom niet specifiek benaderd met de vraag welke projecten worden uitgevoerd om polarisatie en/of radicalisering tegen te gaan, maar de vraag ingestoken vanuit de overdracht van kernwaarden. Vervolgens hebben we de antwoorden die wij kregen beoordeeld en gekeken in hoeverre deze polarisatie en/of radicalisering kunnen tegengaan.

Er zijn echter waarschijnlijk wel voorbeelden van projecten, die voor verspreiding van kernwaarden nuttig zijn, maar die we niet hebben opgespoord. Niet alles kon worden opgespoord middels de gebruikte zoektermen en er zijn veel initiatieven die zich buiten het zichtveld van de lokale overheid afspelen. We menen echter dat onze brede zoektocht in gemeenten, gecombineerd met het materiaal dat opdrachtgever beschikbaar had, een toereikend beeld geeft van projecten en initiatieven op dit terrein en een robuust inzicht geeft in de trends op een landelijk niveau.

2. Methodologie: Snel maar robuust

2.1 Aanpak

Zoals aangegeven in de vraagstelling is dit geen wetenschappelijke weergave van de initiatieven binnen Nederland. We hebben de projecten binnen een korte periode met een beperkt (tijd)budget in kaart gebracht, gebruik makend van primair inventarisatie onderzoek én secundaire bronnen. De aanpak van het onderzoek moest daarom een middenweg zijn tussen snelheid en robuustheid van de resultaten. Onze aanpak valt uiteen in de volgende stappen:

1. *Definitie van onderzoeksvraag*

Aan de hand van de wensen van opdrachtgever zijn de onderzoeksvraag en deelvragen gedefinieerd en is de scope afgebakend.

2. *Selectie van bronnen*

Omdat de scope zich richt op de inventarisatie van de verschillende vormen die worden uitgevoerd op lokaal niveau is een inschatting gemaakt hoe zo snel mogelijk de meeste variëteit kan worden blootgelegd. Hierbij is gekozen voor een indeling van de gemeenten op inwoneraantal gevolgd door een bepaling van de gewenste samplegrootte per categorie. Daarnaast zijn er ook enkele kenniscentra in Nederland waar informatie ligt op dit gebied (Nuansa, CCV, VNG). Deze centra zijn benaderd met dezelfde vraag als de gemeenten.

Bronnen	Doel	Benaderd	Projecten in beeld
Kenniscentra	100%	100%	99%
G4	100%	100%	80%
G20	100%	100%	70%
G100	35%	35%	25%
G441	10%	10%	7%

Voor de G4 en G20 werd besloten alle gemeenten te benaderen omdat hier de meeste initiatieven werden verwacht. Voor de G100 werd een random sample gemaakt waarbij wel werd gecontroleerd of er een geografische spreiding was zodat elke provincie aan bod komt. Voor de kleinste gemeenten is eerst een streefaantal bepaald waarbij vervolgens is geselecteerd op kleine gemeenten die actief jeugdbeleid maken.

3. *Opstellen van vragenlijst*

Vervolgens is een vragenlijst opgesteld die als leidraad dient voor de uitvraag bij de gemeenten, kenniscentra en andere uitvoeringsorganisaties. Deze vragenlijst is te vinden in de bijlage.

4. *Uitvoering van het onderzoek*

De uitvoering van het onderzoek begon met een kort deskonderzoek per gemeente, waarbij werd gekeken naar de beleidsplannen van het college en eventuele welzijns-/jeugdorganisaties. Vervolgens werd gebeld met de verantwoordelijke beleidsmedewerkers en gevraagd naar de lokale activiteiten voor het uitdragen van de kernwaarden.

Hier hebben wij niet gekozen om gemeenten te benaderen met de termen radicalisering en polarisatie, in de verwachting dat we dan amper respons zouden krijgen, maar benaderden we gemeenten met de vraag naar kernwaarden- democratie- en participatieprojecten.

Per gemeente werden vervolgens de projecten in kaart gebracht, waarbij verschillende elementen als doelgroep, leeftijdsgroep en intensiteit werden meegenomen. Dit leverde een lijst op van 160 projecten verdeeld over 40 gemeenten.

5. *Bundeling van resultaten*

Deze projecten werden vervolgens geordend naar de verschillende proeftuinen, naar voorbeeld van het IPP-rapport “Met allen die zich in Nederland bevinden... Actieplan Democratische Rechtsstaat” en het Actieplan Lokaal Beleid. Hierbij bleek een groep projecten buiten de bestaande proeftuinen te vallen (bijvoorbeeld Interactie en Confrontatie). Deze hebben een eigen categorie gekregen. Binnen de proeftuinen werden de projecten weer onderverdeeld in de verschillende vormen, wat een set van ongeveer zeven werkvormen per proeftuin opleverde.

6. *Toetsing door experts*

We hebben enkele experts benaderd met het verzoek om onze inventarisatie te toetsen. De centrale vraag was hierbij of de huidige inventarisatie een goed beeld geeft van de verschillende vormen die in Nederland worden toegepast. Wij hebben helaas niet van iedereen die wij hebben benaderd de medewerking gekregen waar wij op hadden gehoopt. De aanbevelingen en opmerkingen van de VNG, Nuansa en de begeleidingscommissie waren waardevol voor het ‘finetunen’ van de inventarisatie.

2.2 Beperkingen van aanpak

De gekozen aanpak leverde snel resultaat op en geeft ons inziens een robuust beeld van de verschillende aanpakken voor het overdragen van kernwaarden op de jeugd. In totaal werden 33 verschillende vormen in kaart gebracht binnen zeven verschillende proeftuinen. Vanzelfsprekend zijn er nog werkvormen die buiten de blik van deze inventarisatie bleven maar de inschatting is dat dit een kleine groep is en dat de trends bevestigd zullen worden.

3. Aangetroffen werkvormen per proeftuin

3.1 De inventarisatie

De aangetroffen werkvormen zijn onderverdeeld naar analogie van de categorisering in het IPP-rapport en het Actieplan Lokaal Beleid. Hieraan zijn twee extra proeftuinen door ons toegevoegd – interactie & confrontatie en beleidsparticipatie- omdat een grote groep projecten niet in de andere categorieën thuishoorde. In de onderstaande tabel is het aantal vormen per proeftuin weergegeven. Voor elke werkvorm zijn enkele belangrijke eigenschappen genoteerd, zoals doelgroep, vorm van interactie en uitvoerende organisatie.

Proeftuin	Aantal vormen	Voorbeelden
Rechterlijke macht en politie	5	Peer control, politiejuniores, rechtbanksimulaties
Nieuwe media	6	Website, film maken, interactieve tentoonstelling
Cultuur en sport	3	Festivals, vechtsporttrainingen, sporttoernooien
Welzijnsorganisaties	4	Insluiting, mentor, catch the coach
Interactie en confrontatie	7	Socratische gesprekken, weerbaarheid, dialogodagen
Beleidsparticipatie	5	Prijsvraag, jeugdraad, ambassadeurs
Onderwijs	3	Vreedzame school, bezoek aan Tweede Kamer, speciale educatie
Totaal	33	

3.2 Overzicht van verschillende werkvormen

Hieronder staan kort de verschillende parameters beschreven aan de hand waarvan wij naar de verschillende werkvormen hebben gekeken.

Parameter	Definitie
Polarisatie en/of radicalisering	Deze indicator geeft aan of de werkvorm een positieve bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie en of radicalisering. Het proces van radicalisering kan voortkomen uit inhoudelijke overtuiging op het gebied van rechts-, links-, islamitisch- en dierenrechten.
Waarden	De kernwaarden van de democratische rechtstaat kunnen impliciet of expliciet aan bod komen in het project. Bij impliciete werkvormen gaat het om een invulling of beleving van deze waarden zonder dat ze specifiek genoemd worden, bij expliciete werkvormen worden ze nadrukkelijk door of met de deelnemers besproken.
Benadering	In het model van de veiligheidsketen kunnen problemen in verschillende fasen worden aangepakt. Een proactief beleid probeert de structurele oorzaken van polarisatie en/of radicalisering weg te nemen. Preventief beleid richt zich op het voorkomen van botsingen of calamiteiten. Repressief ingrijpen richt zich op het bestrijden van reeds ontstane manifestaties van polarisatie en/of radicalisering.
Intensiteit	De werkvormen hebben een verschillende intensiteit voor de deelnemers. Sommige werkvormen betekenen jongeren de hele dag geconfronteerd worden met bijvoorbeeld de kernwaarden, andere werkvormen nemen meer een plek op de achtergrond.
Interactie	De interactie met de jongeren kan op verschillende manieren vorm krijgen in de werkvormen; de instanties kunnen veel over de jongeren praten in een casusoverleg, stimuleren dat verschillende jongeren onderling praten, of brengen de overheden in gesprek met de jongeren.
Publiekaantal	Werkvorm kan per editie een verschillende omvang van groepen bereiken. Dit kan variëren van kleine groepen (>25 jongeren), een beperkt aantal (25-50), of een grote groep (>50). In sommige gevallen, zoals bij het werken met ambassadeurs, heeft het werken met een kleine groep een doorwerking naar meer jongeren.
Publieksoort	De werkvorm kan zich richten op verschillende doelgroepen, hetzij een specifieke etniciteit, achtergrond of rol.
Leeftijd	De werkvormen zijn vaak ingericht voor een specifieke leeftijdscategorie van deelnemers.
Locaties	De hier geïnventariseerde werkvormen worden allemaal lokaal uitgevoerd, hoewel sommigen bovenlokaal worden gecoördineerd.
Uitvoerder	Vaak is een specifieke organisatie of overheid verantwoordelijk voor de regie en uitvoer van de werkvorm, voor sommige vormen zijn er echter meerdere partners zoals hier aangegeven.

3.2.1 Rechterlijke macht & politie

Peer Control			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein
Waarden	Impliciet	Publieksoort	Jongeren die overlast veroorzaken
Benadering	Repressief	Leeftijd	12 – 24 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	Ede, Amsterdam
Interactie	Praten tegen jongeren, onder elkaar	Uitvoerder	Gemeente, politie
Uitwerking	Jongeren worden benoemd om de eigen groep te corrigeren. In dit initiatief worden verschillende jongeren gevraagd hun groepsgenoten aan te spreken op vervelend gedrag op straat. Het ging hier vaak specifiek om Marokkaanse jongeren.		
Aandachtspunten	De gemeenten gaven aan dat er zich geen vrijwilligers melden omdat dit als verraden van de eigen groep werd beschouwd. Het gedrag van jongeren wordt hierbij aan de voorkant als probleem bestempeld, wat contraproductief kan werken.		

Politie- of toezichtjunioren			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein, met uitstraling
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Jongeren op school of studierend
Benadering	Proactief	Leeftijd	16 – 22 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Weert, Utrecht, Gouda, Roermond, Bos en Lommer
Interactie	Praten met jongeren	Uitvoerder	Politie, stadstoezicht
Uitwerking	Een groep jongeren wordt geselecteerd om als assistent-agent mee te werken bij het plaatselijke politiekorps. Ze hebben geen bevoegdheden, maar wel een uniform en draaien mee met de diensten. Het moet de politie in positief contact brengen met de jongeren om zo het wederzijds begrip te versterken.		
Aandachtspunten	Veel van de kandidaten bleken bij potentiële risicogroepen te horen en het project bereikt daarmee op een positieve wijze dit segment. Een toegevoegde waarde van het project blijkt ook het wegnemen van vooroordelen voor jongeren binnen de politie zelf. Het is belangrijk om er rekening mee te houden dat de deelnemende jongeren als verraders gezien kunnen worden.		

Buurtvaders			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en radicalisering (islamitisch)	Publiekaantal	Klein, met uitstraling
Waarden	Impliciet/ Expliciet	Publieksoort	Marokkaanse vaders
Benadering	Proactief/ Preventief/Repressief	Leeftijd	Vader richting jongeren van 10 – 24 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	o.a. Dordrecht, Enschede
Interactie	Praten over, tegen en met jongeren	Uitvoerder	Gemeente, politie
Uitwerking	Gemeente en politie benaderen vaders binnen de Marokkaanse gemeenschap om hen Marokkaanse jongeren op straat te laten aanspreken. In enkele gevallen krijgen de vaders ook trainingen.		
Aandachtspunten	Het beleid richt zich vaak op signalering van risicojongeren en/ of het terugdringen van overlastgevend gedrag. Het is van belang om de kernwaarden op een positieve manier over te brengen. Daarnaast is het ook zaak om de ouders gemotiveerd te houden om samen te werken met de politie.		

Deurbeleid			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Groot
Waarden	Impliciet	Publieksoort	Breed, uitgaanspubliek
Benadering	Proactief	Leeftijd	16 – 24 jaar
Intensiteit	Laag	Locaties	o.a. Amsterdam, Rotterdam
Interactie	Praten over jongeren	Uitvoerder	Gemeente, politie
Uitwerking	De gemeente werkt samen met de politie en lokale horeca aan een eerlijk deurbeleid zo dat mensen niet op basis van hun achtergrond worden buitengehouden. Dit speelt in op kernwaarden als gelijkwaardigheid en het antidiscriminatiebeginsel. Een belangrijk middel is daarbij dat jongeren nu verhaal kunnen halen als ze geweigerd worden, verwijzend naar het gepubliceerde deurbeleid.		
Aandachtspunten	De gemeenten en betrokken partners zijn zich er van bewust dat het hier direct om de kernwaarde gelijkwaardigheid gaat en betrekking heeft op een zeer zichtbare vorm van polarisatie. Dit verband met de kernwaarden wordt vaak niet expliciet uitgedragen richting de jongeren. Daarbij is het mogelijk voor de jongeren om klachten te melden, maar dit lijkt niet veel te gebeuren.		

Rechtbanksimulatie			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Klein
Waarden	Expliciet	Publieksoort	vmbo-leerlingen
Benadering	Proactief	Leeftijd	14 – 25 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Aangeboden door scholen in heel Nederland
Interactie	Jongeren praten onderling	Uitvoerder	Raad voor de Rechtspraak
Uitwerking	Aan de hand van de spellenkist aangeleverd door de Raad voor de Rechtspraak, doorlopen leerlingen een simulatie van een rechtszaak. De jongeren krijgen verschillende rollen toebedeeld (rechter, advocaat, etc.) om zo alle kanten van het recht te bekijken.		
Aandachts-punten	Het vraagt een goede begeleiding tijdens het verloop van het spel. Daarnaast zal tijd ingeruimd moeten worden om goed te kunnen reflecteren op de vele indrukken.		

3.2.2 Nieuwe media

Website ontwikkelen			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Groot
Waarden	Impliciet/ Expliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief	Leeftijd	12 – 22 jaar
Intensiteit	Laag/ Medium	Locaties	Drechtsteden, Den Haag, Haarlemmermeer, Almere, Zaanstad
Interactie	Praten tegen en met jongeren	Uitvoerder	Gemeente
Uitwerking	Verschillende gemeenten ontwikkelden speciale sites voor jongeren in het gebied. De invulling verschilt sterk per gemeente, maar relevant nieuws, doorverwijzingen naar activiteiten en uitnodigingen tot inspraak staan centraal. Sommige gemeenten bieden daarnaast ruimte voor eigen profielen van de jongeren.		
Aandachts-punten	De digitale voorkeur van de jongeren kan snel veranderen, vooral tussen verschillende lichten. Gemeente moet er op rekenen dat het format vaak zal moeten worden aangepast aan de laatste trends en digitale mogelijkheden. Daarbij is het zaak de virtuele binding met de jongeren ook om te zetten naar contact in de echte wereld, dan komt de democratie tot leven. Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie en/ of radicalisering is sterk afhankelijk van de inhoud van de website.		

Mediascan			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Moslimjongeren
Benadering	Preventief	Leeftijd	12 – 22 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Amsterdam
Interactie	Praten tegen jongeren en met jongeren	Uitvoerder	Gemeente
Uitwerking			
	Jongeren krijgen een training in het doorgronden van de werking van de media. Ze leren hoe beeldvorming werkt, hoe verhalen soms verdraaid worden en hoe ze zelf ook beter in de media kunnen komen. Door de interactie met de jongeren ontstaat er ook een direct gesprek met hen, in plaats van over hen.		
Aandachtspunten			
	De gemeente was blij met de resultaten van de workshop, maar gaf wel aan dat deze training eigenlijk alle moslimjongeren zou moeten bereiken. Het bereiken van alle jongeren door middel van zo'n intensieve training is echter een kostbare zaak.		

Interactieve tentoonstelling			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Groot
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Klassen, vmbo- en mbo-leerlingen
Benadering	Proactief	Leeftijd	14 – 18 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Door heel Nederland
Interactie	Praten tegen jongeren en onderling.	Uitvoerder	Scholen, Critical Mass
Uitwerking			
	In dit project worden jongeren via een workshop voor scholen geprikkeld na te denken over thema's als identiteit, vooroordelen, in- en uitsluiting, diversiteit en samenleven en fanatisme in morele dilemma's via verschillende werkvormen als tentoonstellingen, eigen verslaglegging en groepsgesprekken.		
Aandachtspunten			
	Het betreft een intensief meerdaags traject.		

Eigen film			
Polarisatie en/ of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein, met uitstraling
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief/ Preventief	Leeftijd	12 – 18 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Gouda, Uden, Oosterhout
Interactie	Horen van jongeren, praten onderling.	Uitvoerder	Gemeente, scholen, stichtingen
Uitwerking	Jongeren worden gevraagd een film te maken over hun eigen leefwereld of onderwerpen die hen bezighouden. Hierin krijgen zij begeleiding van filmmakers of journalisten. De films worden op een site geplaatst en eventueel gejureerd.		
Aandachtspunten	De jongeren worden hierbij vaak vrij gelaten in de vorm en de inhoud, dat kan tot schokkende resultaten leiden. Van belang is dan ook om zorg te dragen voor een goede begeleiding. Daarnaast is het belangrijk is dat er iets met de films gebeurt. Er kan bijvoorbeeld een bijeenkomst tussen de jongeren en de gemeente georganiseerd worden om te spreken over de inhoud van de film. Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering is sterk afhankelijk van de inhoud van de film.		

Simulatie			
Polarisatie en/ of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Groot
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief	Leeftijd	16 – 20 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Utrecht
Interactie	Praten tegen jongeren, praten met jongeren, onderling	Uitvoerder	Fort van de Democratie
Uitwerking	Jongeren ondergaan in een simulatieruimte hoe het in Nederland zou zijn zonder de democratie. Doel hiervan is te bedenken welke waarden essentieel zijn voor het goed functioneren van de democratie.		
Aandachtspunten	Intense simulaties vragen om een goede reflectie, dan worden de lessen verzilverd en gaat het verder dan alleen maar een spelletje. Ook is het zaak om de simulatie goed af te stemmen op de doelgroep: niet te simpel (dan verliezen jongeren interesse), niet te moeilijk (dan begrijpen ze het niet).		

Serious gaming			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Groot
Waarden	Impliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief/ Preventief	Leeftijd	8 – 24 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	Provincie Groningen, Nederland
Interactie	Praten tegen jongeren	Uitvoerder	NGO's, overheden, Raad voor de rechtspraak, scholen
Uitwerking	In de afgelopen jaren zijn verschillende spellen uitgebracht die elementen van de rechtstaat – zoals de rechtspraak, mensenrechten, besluitvorming- inzichtelijk moeten maken voor jongeren.		
Aandachtspunten	Gaming is een aantrekkelijke manier om snel veel jongeren te bereiken. De aantrekkelijkheid van de vorm is echter leidend. Het is van belang om er een vervolg aan te geven met behulp van andere vormen van interactie.		

3.2.3 Cultuur- en sport

Cultuurfestivals			
Polarisatie en/of radicaliseing	Polarisatie	Publiekaantal	Groot
Waarden	Impliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Preventief	Leeftijd	Alle leeftijden
Intensiteit	Laag	Locaties	Den Haag, Haarlem
Interactie	Praten onderling	Uitvoerder	Wijkbestuur, cultuurinstelling
Uitwerking	Er wordt een lokale activiteit georganiseerd om groepen die tegenover elkaar staan dicht bij elkaar te brengen. Soms organiseert de overheid zelf, soms wordt geld beschikbaar gesteld voor andere partners. Veel festivals hebben niet alleen als doel het sec leren van andermans cultuur, maar ook het versterken van sociale cohesie in de wijken waar de festivals georganiseerd worden.		
Aandachtspunten	Potentieel gezien kunnen veel mensen bereikt worden, maar de drempel voor het bezoeken van een festival kan te hoog zijn. Het betrekken van de verschillende groepen in de organisatie kan hun achterban trekken en het zo tot een succes maken.		

Sporttoernooien			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Groot
Waarden	Impliciet/ Expliciet	Publieksoort	Klassen
Benadering	Proactief/ Preventief	Leeftijd	8 – 24 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Haarlem, Amsterdam
Interactie	Praten tegen en onderling.	Uitvoerder	Gemeente, sportbonden
Uitwerking	Gemeenten, onderwijsinstellingen en sportorganisaties organiseren toernooien om groepen die tegenover elkaar staan met elkaar in contact te brengen en fair play over te dragen. Ook dit kan naast het overdragen van 'fair play' zorgen voor een versterking van de sociale cohesie in de wijken, zeker wanneer ouders ook bij de (organisatie van de) sporttoernooien worden betrokken.		
Aandachtspunten	Sport is een effectieve manier om de aandacht van jongeren te krijgen, de overdracht van de kernwaarden moet niet door het spelelement overspoeld worden. Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie is sterk afhankelijk van de invulling en de doelgroepen.		

Vechtsporttrainingen			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Groot
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Jongeren die zich (dreigen) af te keren van de samenleving
Benadering	Preventief	Leeftijd	12 – 16 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Nijmegen, Osdorp, Tilburg, Rotterdam, Amsterdam Zeeburg e.v.a.
Interactie	Praten tegen en onderling.	Uitvoerder	Gemeente, sportbonden
Uitwerking	Sportbonden (bijvoorbeeld vechtsportenfederatie) organiseren voor scholen in gemeenten een gezamenlijke training waar zelfbeheersing en fair play centraal staat. Zo is het bokspje in Rotterdam bijvoorbeeld al vele jaren bekend. Moeilijk bereikbare jongeren, de harde kern, kunnen door trainers met respect voor de jongeren bij activiteiten worden betrokken. In Amsterdam Zeeburg is er een kickboksschool en in Slotervaart is Ara Cora een succesvol straatvoetbalinitiatief.		

Aandachtspunten	Sport is een effectieve manier om de aandacht van jongeren te krijgen, de overdracht van de kernwaarden moet niet door het spelelement overspoeld worden. Veel van dit soort en andere initiatieven bereiken vooral jongens. Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering is sterk afhankelijk van de invulling en de doelgroepen.
------------------------	--

3.2.4 Welzijnsorganisaties

Insluiting			
Polarisatie en/of radicalisering	Radicalisering (rechts)	Publiekaantal	Klein
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Rechts geradicaliseerde jongeren
Benadering	Repressief	Leeftijd	16 – 24 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Tilburg, Hendrik-Ido-Ambacht, Eindhoven, Winschoten
Interactie	Praten tegen en met	Uitvoerder	Welzijnsorganisaties, gemeenten, veiligheidshuizen, jongerenwerk
Uitwerking	Jongeren weer proberen te betrekken bij de samenleving door het organiseren van persoonsgerichte projecten, proberen jongeren uit hun omgeving met rechts-extremistische ideeën te halen. Hierbij gaat het vooral om het benadrukken – en aanbieden – van de mogelijkheden en alternatieven aan deze jongeren.		
Aandachtspunten	Resultaat wisselend. In een enkele gemeente (vooral met persoonsgerichte aanpak) werkt het goed, andere gemeenten geven aan dat plannen zijn gestrand bij de persoonlijke uitwerking van generieke plannen. De lokale context is en blijft een bepalende factor voor de wijze waarop een dergelijk proces en een dergelijke aanpak gestalte krijgt. Zie ook de handreiking deradicalisering op www.nuansa.nl of het rapport <i>Deradicaliseren in de praktijk</i> van de Anne Frank stichting.		

Mentor			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Klein
Waarden	Impliciet	Publieksoort	Jongeren die zich (dreigen) af te keren van de samenleving
Benadering	Proactief	Leeftijd	14 – 18 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Rotterdam, Amsterdam, Weert, Den Bosch
Interactie	Praten met	Uitvoerder	Straatcoaches, bedrijven

Uitwerking	Jongeren worden gekoppeld aan een mentor, dit kan een jongerenwerker zijn, maar ook iemand uit het (lokaal) bedrijfsleven, een werknemer bij een bedrijf/overheid etc., die hen begeleidt bij allerlei zaken, van problemen in de buurt tot het voorkomen van schooluitval.
Aandachtspunten	Het is van belang externe mentoren (bedrijven) gemotiveerd te houden. Ook is het belangrijk dat de jongeren de mentor als aanspreekpunt blijven houden.

Catch the coach			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Klein
Waarden	Impliciet	Publieksoort	Moslimjongeren
Benadering	Proactief	Leeftijd	14 – 18 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Amsterdam, Rotterdam
Interactie	Praten met jongeren, trainen	Uitvoerder	Jongerenwerkers, welzijnsorganisaties
Uitwerking	Jongeren worden vroeg geselecteerd en opgeleid tot 'jongerenwerker'. Hiermee wordt de aansluiting tussen de welzijnsorganisaties en jongeren bevorderd.		
Aandachtspunten	Het is zaak om heel vroeg te beginnen met het rekruteren van jongerenwerkers. De motivatie van de jongere is van belang. Daarnaast verdient het aanbeveling om de plaatsingspartners voldoende te informeren.		

Stages			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Klein
Waarden	Impliciet / Expliciet	Publieksoort	Scholieren die zich (dreigen) af te keren van de samenleving
Benadering	Preventief/Nazorg	Leeftijd	14 – 18 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Den Haag, andere steden
Interactie	Praten met jongeren	Uitvoerder	Bedrijven, maatschappelijke organisaties

Uitwerking	Jongeren worden van de straat gehaald en krijgen een stageplaats aangeboden. Dit hoeft niet altijd een stage bij een bedrijf te zijn, maar kan ook betekenen meelopen met maatschappelijke organisaties. De intensiteit varieert, maar het eerste doel is de jongeren van de straat af te houden en te leren samen te werken.
Aandachtspunten	Het is van belang om de motivatie bij jongeren en de organisaties die de stages aanbieden gedurende langere tijd vast te houden.

3.2.5 Sociale interactie en confrontatie

Socratische gesprekken			
Polarisatie en/of radicalisering	Radicalisering (islamitisch)	Publiekaantal	Klein
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Moslimjongeren
Benadering	Proactief	Leeftijd	16 – 24 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Slotervaart
Interactie	Praten met jongeren, trainen	Uitvoerder	Jongerenwerkers, debatcentra
Uitwerking	Een gezamenlijke discussie volgens een bepaald format ('de Socratische methode'), waarin jongeren intensief bevraagd worden. Het doel van de discussie is aan de ene kant om jongeren duidelijk te maken wat hun inbreng in de moskee kan zijn, en anderzijds om hen kritischer te laten zijn ten opzichte van religieuze informatiebronnen.		
Aandachtspunten	De kritische positie jegens religieuze bronnen valt in de praktijk tegen. Het is van belang om tijd en aandacht te investeren in de jongeren die aan een dergelijke discussie deelnemen. Ook verdient het aanbeveling om iemand met gezag op het gebied van religieuze bronnen in te zetten.		

Weerbaarheid			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Klein
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Moslimjongeren
Benadering	Proactief	Leeftijd	14 – 18 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Amsterdam, Capelle ad IJssel, Weert
Interactie	Praten met jongeren, trainen	Uitvoerder	Jongerenwerkers

Uitwerking	Diverse workshops en trainingen (o.a. gesprekstechnieken, bewustwording rol media), soms gericht op een specifieke groep (bijv. moslimvrouwen) moeten ervoor zorgen dat de jongeren weerbaarder worden en beter om kunnen gaan met agressie als gevolg van discriminatie of achterstelling.
Aandachts-punten	De projecten zijn sterk gefocust op een bepaalde doelgroep en brengen deze niet in contact met andere gemeenschappen. Het gevaar bestaat dat ze hiermee juist polariserend werken, maar een goed begeleid traject kan dit voorkomen.

Training van imams			
Polarisatie en/of radicalisering	Radicalisering (islamitsich)	Publiekaantal	Groot
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Imams, moskeegaande jongeren
Benadering	Preventief	Leeftijd	Imams richting 8 – 24 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	Slotervaart
Interactie	Praten over en tegen jongeren	Uitvoerder	Gemeente, moskeeën
Uitwerking	Imams worden getraind om radicalisering bij jongeren te signaleren en hen wordt een handelingsperspectief geboden.		
Aandachts-punten	Deze methode richt zich niet direct op jongeren, maar indirecte via de imams.		

Training van ouders			
Polarisatie en/of radicalisering	Radicalisering (islamitisch)	Publiekaantal	Klein
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Ouders van moslimjongeren
Benadering	Preventief	Leeftijd	Ouders richting jongeren 8 – 24 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	Capelle a/d IJssel, Slotervaart, Utrecht
Interactie	Praten met en tegen jongeren	Uitvoerder	Gemeente, ouders
Uitwerking	Ouders worden getraind om radicalisering bij jongeren te signaleren en hen wordt een handelingsperspectief geboden.		

Aandachtspunten	Deze methode richt zich niet direct op jongeren, maar indirecte via de ouders.
------------------------	--

Dialogdagen			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Groot
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Alle leeftijden
Benadering	Preventie	Leeftijd	16 – 24 jaar
Intensiteit	Laag	Locaties	Slotervaart, Eindhoven, Rotterdam, Utrecht
Interactie	Praten met jongeren, jongeren onderling	Uitvoerder	Gemeenten, debatcentra
Uitwerking	Jongeren gaan in gesprek met elkaar (en soms ook met de buurt) om niet alleen elkaars mening te horen, maar ook om te praten over waar deze mening vandaan komt.		
Aandachtspunten	Draag ervoor zorg dat de bijeenkomsten laagdrempelig en aantrekkelijk zijn voor (radicaliserende) jongeren.		

Mediation			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein
Waarden	Impliciet	Publieksoort	Breed, wijkbewoners
Benadering	Proactief / Nazorg	Leeftijd	14 – 20 jaar
Intensiteit	Laag / Medium	Locaties	Utrecht, Rotterdam, diverse andere steden
Interactie	Praten met jongeren, jongeren onderling	Uitvoerder	Gemeenten, welzijnsorganisaties
Uitwerking	De gemeente of welzijnswerkers brengen jongeren en buurtbewoners met elkaar in gesprek over vreedzaam samenleven in dezelfde wijk. Jongerenwerkers leren jongeren en hun ouders hoe ze kunnen bemiddelen bij ruzies in de buurt.		
Aandachtspunten	Het is ook van belang dat de mediators (jongeren, buurtbewoners) getraind worden hoe zij hun eigen conflicten kunnen oplossen.		

Promotieteams allochtone jongeren			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein
Waarden	Impliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief	Leeftijd	16 – 20 jaar
Intensiteit	Laag/ Medium	Locaties	Utrecht
Interactie	Praten met jongeren, coaching	Uitvoerder	Alleato
Uitwerking	Groepen van 10 à 15 jongeren (vaak allochtoon, een enkele keer gemengd) organiseren initiatieven om allochtone MBO scholieren te promoten bij potentiële werkgevers, met als doel een stage of een baan te krijgen. De jongeren worden door een begeleider van Alleato gecoached om zich beter te positioneren in de maatschappij. De jongeren organiseren zelf activiteiten voor een bredere groep mbo-scholieren: hierbij leren ze vaardigheden zoals samenwerken, presenteren en netwerken.		
Aandachtspunten	Het is van belang om na te gaan wat de meest geschikte tijd is om jongeren te werven, zodat ze het meest bereid zijn mee te doen. Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie is sterk afhankelijk van de bereikte doelgroepen, nl. of het om jongeren gaat die zich (dreigen) af te keren van de samenleving.		

3.2.6 Beleidsparticipatie

Jeugdraad			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein
Waarden	Impliciet	Publieksoort	(hoger opgeleide) scholieren
Benadering	Proactief	Leeftijd	14 – 18 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Door heel Nederland
Interactie	Praten met jongeren, jongeren onderling	Uitvoerder	Gemeente
Uitwerking	Jongeren worden gekozen of benoemd in een jongerengemeenteraad, die in de vorm van een gemeenteraadssimulatie gevraagd en ongevraagd advies mag geven aan de gemeenteraad of het college van B&W		

Aandachtspunten	Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie is sterk afhankelijk van de samenstelling (representatieve afspiegeling), de inhoud en activiteiten van de raad.
------------------------	--

Ambassadeurs			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Beperkt
Waarden	Impliciet/ Expliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief	Leeftijd	14 – 20 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	Den Haag, Haarlemmermeer
Interactie	Praten tegen jongeren, ambassadeurs praten met jongeren	Uitvoerder	Gemeenten, jongerenwerkers
Uitwerking			
Jongerenambassadeurs worden per wijk aangesteld en fungeren als aanspreekpunt voor jongeren in de buurt en adviseurs voor de gemeente m.b.t. het jongerenbeleid.			
Aandachtspunten	Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie is sterk afhankelijk van de samenstelling (representatieve afspiegeling), de inhoud en activiteiten van de ambassadeurs. Het is verder belangrijk om de jongeren gemotiveerd te houden en te stimuleren dat hij aansluiting blijft behouden bij zijn leeftijdsgenoten.		

Jongerencollege			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Leerlingen
Benadering	Proactief	Leeftijd	12 – 18 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Heerlen, Utrecht
Interactie	Praten met jongeren, jongeren onderling	Uitvoerder	Gemeente
Uitwerking			
Scholen worden benaderd om jongeren af te vaardigen naar een jongerencollege. Jongeren kunnen vervolgens per school solliciteren voor een plek in het college. Het jongerencollege zoekt een project uit waarmee het zich intensief gaat bezighouden en haakt aan bij bestaande ontwikkelingen op het gebied van jongeren in de gemeente.			

Aandachts- punten	Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie is sterk afhankelijk van de samenstelling (representatieve afspiegeling), de inhoud en activiteiten van het college. Het is verder belangrijk om de jongeren gemotiveerd te houden en te stimuleren dat hij aansluiting blijft behouden bij zijn leeftijdsgenoten.
------------------------------	--

Subsidiepot/prijzenpot			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Groot
Waarden	Impliciet/ Expliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief/ Preventief	Leeftijd	12 – 16 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	Heerlen, Utrecht
Interactie	Praten met jongeren, jongeren onderling	Uitvoerder	Gemeente, stichtingen
Uitwerking	Jongeren doen voorstellen voor projecten in de buurt en presenteren dit d.m.v. een filmpje. Vervolgens kiest een jury de winnaar en kent geld toe voor de uitwerking en uitvoering.		
Aandachts- punten	Breed bereik, maar er is maar een kleine groep 'winnaars'; ook de niet-winnende jongeren moeten kunnen aanhaken bij het verkozen project. Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering is sterk afhankelijk van de inhoud van de prijsvraag/ doelstelling subsidieregeling.		

Inspraak in projecten			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Groot
Waarden	Impliciet/ Expliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief/ Preventief / Nazorg	Leeftijd	14 – 18 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	Dordrecht, Utrecht, diverse andere gemeenten
Interactie	Praten met jongeren	Uitvoerder	Gemeente
Uitwerking	Jongeren worden actief geconsulteerd bij projecten die jongeren aangaan, o.a. wijkaanpak, jongerenbeleid. Sluit aan op belevingswereld van jongeren. Een andere vorm is het beheer overdragen van een project of jongerenvoorziening. Hierbij worden vaak jongeren met extreme opvattingen bij betrokken.		

Aandachtspunten	Van belang om zorg te dragen voor een representatieve afspiegeling van de jongeren. Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering is sterk afhankelijk van de inhoud van de projecten.
------------------------	---

3.2.7 Onderwijs

Vanuit het ministerie van OCW is verzocht terughoudend om te gaan met het ontwikkelen van nieuwe lespakketten. Daarnaast voert het ministerie zelf een inventarisatie van reeds bestaande lespakketten uit. Hieronder staan dan ook enkel aanvullende onderwijsinitiatieven die door gemeenten tijdens de uitvraag zijn aangedragen en enkele die via het ministerie in beeld zijn gekomen. Gezien het geringe aantal claimen wij echter niet uitputtend te zijn en is de waarde van deze proeftuin voor de analyse van de witte vlekken beperkt.

De vreedzame school			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Groot
Waarden	Impliciet/ Expliciet	Publieksoort	Basisschoolleerlingen
Benadering	Proactief/ Preventief	Leeftijd	8 – 12 jaar
Intensiteit	Laag/ Medium	Locaties	Utrecht
Interactie	Praten met , onderling jongeren	Uitvoerder	Eduniek
Uitwerking	'De Vreedzame School' is een project naar analogie van het project 'De Vreedzame Wijk', waarin jongen op scholen worden gestimuleerd vreedzaam met elkaar om te gaan. Dit betekent dat jongeren wordt aangemoedigd conflicten met elkaar uit te praten ('mediation'), maar ook het begrijpen van verschillen in elkaars (leef)gewoonten. Deze competenties worden aangeboden door verschillende modules die door docenten los van elkaar kunnen worden gebruikt.		
Aandachtspunten	Aansluiting bij het project 'De Vreedzame Wijk' is belangrijk, omdat de ouders van de leerlingen ook nadrukkelijk betrokken moeten worden bij het wel en wee van hun kinderen op school. Met name het onderdeel 'mediation' sluit hierop aan.		

Excursie naar democratisch gremium			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Klein
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Basisschoolleerlingen, voortgezet onderwijs
Benadering	Proactief	Leeftijd	8 – 12 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	Door heel Nederland

Interactie	Praten tegen jongeren	Uitvoerder	School, stichting (vb. IPP), gemeente
Uitwerking	Leerlingen gaan onder begeleiding van hun docent of een gespecialiseerd iemand op bezoek bij de gemeenteraad of de Tweede Kamer. Daar wordt hen uitgelegd wat de betreffende instelling doet en welke plaats deze activiteiten innemen in het staatsbestel. Vaak wordt het bezoek in de klas voor- en/of nabesproken.		
Aandachts- punten	Van belang om bij de wijze van communiceren over de onderwerpen rekening te houden met de leeftijd van de doelgroep. Interactiviteit kan worden gecreëerd door met kinderen in de vergaderzaal te praten over wat zij belangrijk vinden in een democratie.		

Speciale educatie			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Groot
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Basisschoolleerlingen
Benadering	Proactief	Leeftijd	10 – 12 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Door heel Nederland
Interactie	Praten tegen	Uitvoerder	Omroepen, stichtingen
Uitwerking	Vertegenwoordigers van stichtingen komen naar scholen om iets te vertellen over een bepaald thema, of jongeren krijgen films of televisieprogramma's te zien. De invulling van deze vorm is breed: van lessen over mensenrechten op school, tot educatieve televisieprogramma's over burgerschap.		
Aandachts- punten	Van belang om aansluiting te zoeken bij de belevingswereld van jongeren en zoveel mogelijk interactie te creëren.		

4. Observaties en case studies

4.1 Observaties

Hoewel de inventarisatie vooral kwantitatief van aard was doen we enkele kwalitatieve observaties, die van belang zijn voor de verdere ontwikkeling van het programma. Deze worden hieronder uiteengezet en geïllustreerd aan de hand van zes case studies.

4.1.1 Herkennen rol door gemeenten

Gemeenten herkennen hun rol op dit terrein en initiëren veel activiteiten om jongeren enthousiast te maken voor de democratie. In gemeenten van uiteenlopend formaat worden projecten opgestart om hen de waarden van de democratie uit te leggen of ze er actief bij te betrekken. Ook andere organisaties nemen hier duidelijk een verantwoordelijkheid.

Er zijn vele instrumenten beschikbaar op het lokale niveau om de jongeren te bereiken, hetzij via scholen, online, sportverenigingen, veiligheidsketen of via het beleidsproces. De gemeente is hier vaak de centrale speler maar pakt die rol niet altijd met dezelfde overtuiging. Als de gemeente haar vele instrumenten goed inzet kan zij de jongeren goed bereiken. Het voorbeeld van de Insluiting (zie voorbeeld 4.2.4) laat zien hoe dit voor een beperkte groep kan werken, waar het Pimp My Block project (zie voorbeeld 4.2.6) meer jongeren bereikt.

4.1.2 Selectie doelgroep

Met betrekking tot de selectie van de doelgroep van een project valt op dat de urgentie van het probleem de omlijning van de doelgroep bepaalt. Bij een hoge urgentie van het probleem durft men de groep specifiek te benoemen, als bijvoorbeeld een groep jongens van Marokkaanse afkomst voor overlast zorgt is het waarschijnlijker dat er een specifiek project wordt opgezet.

In met name de grotere gemeenten worden veel verschillende projecten georganiseerd. Vaak richten deze projecten zich op één specifieke groep, zoals allochtone jongeren in een bepaalde leeftijdscategorie. Gevolg hiervan is dat deze jongeren vanuit meerdere kanten (verenigingen, gemeente, jongerenwerkers) worden benaderd om aan een project mee te doen. Enkele gemeenten geven aan dat dit contraproductief kan werken. Jongeren voelen zich door alle extra aandacht juist apart gezet.

Als jongeren het gevoel hebben dat ze gestigmatiseerd worden, zijn ze juist eerder geneigd zich af te keren van de maatschappij. Het project 'Pimp my Block' (case study 4.2.6) spreekt alle jongeren aan, de 'Promotieteams' (case study 4.2.4), kiest er wel voor een specifieke groep aan te spreken maar wil het negatieve ombuigen naar een positief verhaal.

Als de urgentie niet concreet en specifiek is, kiezen de gemeenten vaak voor een meer generieke benadering. Dit heeft ook tot gevolg dat polarisatie en radicalisering niet of eenzijdig worden aangepakt. Links- en dierenrechtenextremisme wordt door geen van de onderzochte gemeenten als een directe bedreiging gezien. Verder worden islamitisch geradicaliseerden naast repressief aangesproken ook gedeeltelijk geaccommodeerd. Er wordt vaak geprobeerd deze partijen alsnog aan tafel te krijgen, zelfs als zij zeer extreme meningen hebben. Dit lijkt minder op te gaan voor de rechts-extremisten. Hiermee lijkt er dus sprake te zijn van een selectieve tolerantie van typen radicalisering.

4.1.3 Keuzes in ontwerp

In het ontwerp van de projecten valt het op dat sommigen neigen naar eenrichtingsverkeer: Het is of praten *tegen* jongeren of hen enkel een stem geven zonder beleid als antwoord te formuleren. Hiermee raken de instanties niet in gesprek met de jongeren en kan de polarisatie en/of radicalisering in isolement doorgaan. Andere projecten brengen wel een uitwisseling op gang –door inspraak in wijkbeleid of hen te laten meewerken met uitvoerders- en sluiten hen hiermee aan op de instanties binnen de democratische rechtsstaat.

Verder suggereren de bevindingen dat gemeenten die positief zijn over de behaalde resultaten de jongeren laten leiden in de vorm. Het is erg moeilijk steeds de meest modieuze vorm te vinden die aanslaat bij jongeren. Nieuwe technologieën maken het echter steeds meer mogelijk de jongeren zelf de vorm te laten invullen. Een filmproject biedt hier veel ruimte toe (case study 4.2.2), maar ook juist een niet-technologisch project (case study 4.2.4, 'Tijd voor vechtsport') kan er aan bijdragen.

In dit alles blijft het gevaar bestaan dat het overdragen van de kernwaarden wordt ondergesneeuwd door de vorm of andere omstandigheden. Er zijn niet veel projecten die in hun ontwerp ook expliciet reflecteren op de kernwaarden die aan bod komen. Een goed project waar dit wel gebeurt en waar jongeren echt inspraak hebben is het project 'Pimp my Block' (case study 4.2.6).

4.2 Case studies

De onderstaande beschrijvingen van projecten zijn geen 'best practices' an sich, omdat velen niet zijn geëvalueerd. Het zijn projecten die wij bij de inventarisatie tegenkwamen die er qua vorm of aanpak uitstaken. De volgende criteria hebben wij gehanteerd:

- Eén project per proeftuin (exclusief Onderwijs)
- Redelijk vermoeden van succes, zij het slechts op basis van gegevens van de uitvoerder
- Liefst opmerkelijk vanwege de manier van het benaderen van jongeren
- Liefst een groot bereik en/of een intense ervaring

Het was niet onze opdracht om deze projecten uitvoerig te evalueren. Toch menen wij dat dit overzicht wellicht als inspiratie kan dienen voor gemeenten die een jongerenproject willen opzetten. Deze lijst zou dan ook, wellicht in aangepaste vorm, via Nuansa ter beschikking van geïnteresseerde gemeenten kunnen worden gesteld.

4.2.1 Rechterlijke macht en politie

Toezichtjunioren			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein, met uitstraling
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Jongeren op school of studierend
Benadering	Proactief	Leeftijd	16 – 22 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Weert, Utrecht, Gouda, Roermond, Bos en Lommer
Interactie	Praten met jongeren	Uitvoerder	Politie, stadstoezicht

Uitwerking	Een groep jongeren wordt geselecteerd om als assistent-agent of toezichthouder mee te werken bij het plaatselijke politiekorps of handhavingorgaan. Ze hebben geen bevoegdheden, maar wel een uniform en draaien mee met de diensten. Ze worden onder andere ingezet bij feesten, koopavonden of specifieke acties. Hun rol is om jongeren aan te spreken, hetzij op vervelend gedrag, maar ook juist om een praatje te maken. Door het opbouwen van regelmatig contact door vaste rondes, locaties en ook chatten, accepteren jongeren de feedback van de junioren. De politie junioren werden in eerste instantie geworven middels een grote campagne, tegenwoordig vult het bestand zich zelf aan door mensen die zich spontaan melden.
Aandachts- punten	Veel van de aanmeldingen kwamen van jongeren uit risicogroepen die al op de rand van het toelaatbare verkeerden. Verschillende van de deelnemers hebben er later voor gekozen zelf bij de politie te gaan. De handhaving vindt middels deze vorm een manier om moeilijke onderwerpen als overlast en criminaliteit op een positieve manier te benaderen. Wel blijkt dat groepen die al erg afgegleden zijn de junioren nog steeds al verraders beschouwen, maar deze groepen zijn doorgaans zo problematisch dat ze anders moeten worden aangesproken.

4.2.2 Nieuwe media

Blend-it			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein, met uitstraling
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief	Leeftijd	14– 24 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	o.a. Rotterdam
Interactie	Horen van jongeren, praten onderling.	Uitvoerder	Blend-it
Uitwerking	<p>Blend-it clubs zijn actief in negen steden in Nederland, waaronder Rotterdam. De Rotterdamse club is één van de actiefste van Nederland. Jongeren uit Delfshaven en Zuid komen eens in de twee weken bij elkaar onder begeleiding van twee vrijwillige coaches. De jongeren komen zelf met voorstellen voor activiteiten die zij willen organiseren voor zichzelf en anderen. Dit kan een film of een theatervoorstelling zijn, waarbij de jongeren het idee aandragen en het acteerwerk en de regie doen, maar ook bijvoorbeeld een sinterklaasfeest voor geestelijk gehandicapte buurtbewoners.</p> <p>Jongeren kiezen zelf de activiteiten die ze willen organiseren als club. Kern van de activiteiten is het sociaal-maatschappelijke karakter. Ze bedenken een activiteit voor een ander. Aan de ene kant om het grotere publiek te laten zien wat er bij hen speelt, maar een doel is ook om jongeren te leren dat goede dingen doen niet zoveel moeite hoeft te kosten, en dat je ook verder kan komen en iets kan maken door met anderen samen te werken. Daarbij is het interculturele in de groep belangrijk; samen aan een activiteit werken.</p>		

	<p>De Blend-it club in Rotterdam is twee jaar geleden opgericht naar aanleiding van een project op het gebied van burgerschap op een middelbare school. Inmiddels heeft de club zo'n 50 leden, waarvan er 20 structureel actief zijn. De club groeit nog steeds, en behalve enkele verhuizers zijn er geen afvallers. Het vrijetijdsproject wordt gefinancierd door subsidies van fondsen en bedrijven (VSB Fonds, Rabobank Foundation en EAF).</p>
Aandachtspunten	<p>De twee coaches zijn net iets ouder dan de jongeren en zijn daarom aangesloten op de leefwereld van de jongeren. De motivatie om mee te doen halen jongeren uit de positieve aandacht om gehoord te worden. De jongeren zorgen ervoor dat door de activiteiten zelf te organiseren er leeftijdgenoten aanhaken.</p> <p>De coaches zorgen dat er ook veel contact is met de ouders van de deelnemende jongeren. De club kwam altijd bijeen in een buurthuis vlakbij de school (ook omdat veel jongeren gebracht en gehaald moeten worden), maar aangezien de school verhuisd is, is de club ook naar een andere, tijdelijke locatie gegaan. Daar moeten de jongeren echter binnenkort uit en het is lastig een vervangende ruimte te vinden.</p> <p>Het succes van de club is mede te danken aan de goede, intensieve begeleiding. Het project loopt vooralsnog tot 2010. Over verlenging wordt nagedacht.</p>

4.2.3 Cultuur & sport

'Tijd voor vechtsport'			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie en/of radicalisering	Publiekaantal	Groot
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Jongeren die zich (dreigen) af te keren van de samenleving
Benadering	Preventief	Leeftijd	12 – 16 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Nijmegen, Osdorp, Tilburg, Rotterdam, Amsterdam Zeeburg e.v.a.
Interactie	Praten tegen en onderling.	Uitvoerder	Gemeente, sportbonden
Uitwerking	<p>Tijd voor Vechtsport is een vijfjarig programma (2006 – 2010) van de Koninklijke Nederlandse Krachtsport en Fitnessfederatie (KNKF) in opdracht van het Ministerie van VWS. Het programma benut de specifieke kenmerken van sporten - zoals taekwondo, karate, boksen, Thai-boksen, mixed-martial arts, fitness en aanverwante sporten - voor integratie en persoonlijke ontwikkeling van (allochtone) jeugd middels 100 projecten in elf gemeenten. Daarnaast lopen er elf zorgtrajecten, in elke deelnemende gemeente één. Hoeveel projecten er per gemeente zijn verschilt, Amsterdam heeft er twintig, terwijl Zaanstad er drie heeft. Financiering gebeurt door het ministerie van VWS. De elf gemeenten zijn in overleg met de VNG gekozen. Het doel is om allochtone jeugd mee te laten doen door sport.</p> <p>Participatieprojecten (zo'n 60%) hebben als doel jongeren op een laagdrempelige manier te laten sporten. Preventieve projecten (zo'n 40%) zijn gericht op agressieregulatie en weerbaarheidstraining.</p>		

	<p>De eis van het ministerie was dat de projecten minimaal drie jaar lopen. 99 van de 100 projecten lopen op dit moment nog in dezelfde vorm.</p> <p>Het doel is dat jongeren door vechtsport meer meedoen in de buurt en de maatschappij. Hier sluiten de participatie- en preventieprojecten op aan; de eerste zijn bedoeld om jongeren (meer) te laten sporten en zo de bewegingsarmoede terug te dringen, terwijl de tweede zijn bedoeld om de weerbaarheid van jongeren te vergroten en ze leren om te gaan met agressie. Beide doelen lopen vaak door elkaar heen.</p> <p>Het uiteindelijke doel is jongeren structureel meer te laten sporten door ze lid te laten worden van een sportclub.</p> <p>Per project is er een projectplan voor vier jaar gemaakt. Jongeren worden benaderd via scholen, moskeeën, allochtonenorganisaties etc.. De trainers van de sportclubs zijn gedeeltelijk in dienst van het programma. 'Tijd voor vechtsport' biedt opleidingen, methodiekontwikkeling en onderzoek.</p> <p>Daarnaast begeleidt Tijd voor Vechtsport naast de overall communicatie ook de lokale communicatie / marketing van de clubs.</p> <p>Het aantal allochtone jongeren dat in twee jaar lid is geworden bedraagt zo'n 5000, gemiddeld dus 50 per project. Het is niet helemaal duidelijk welk percentage van de jongeren uiteindelijk lid wordt, omdat veel jongeren ook via scholen worden aangesproken. Inclusief de autochtone jongeren zijn er zo'n 8 à 9000 lid geworden in de afgelopen twee jaar.</p> <p>Lokale partijen merken verbetering in de wijken, schooluitval is minder geworden en de sportdeelname toegenomen. Het zowel intern als extern professionaliseren van clubs, wat o.a. bijdraagt aan een verbetering van de beeldvorming van vechtsport en de vormingsmogelijkheden van deze sporten, lijkt te slagen.</p> <p>In de nabije toekomst zal ook worden gekeken hoe de jongeren binnen de clubs meer kunnen participeren. Eind 2009 start een speciaal jeugdparticipatieprogramma binnen een deel van de projecten.</p>
<p>Aandachts- punten</p>	<p>Er zijn veel aanvragen van andere gemeenten en clubs, maar die passen niet binnen het bestaande budget. De huidige projecten lopen eind 2010 af en er is nog geen zicht op eventuele vervolgspraken.</p> <p>Blijven investeren in een goede samenwerking met jeugdinstantie en clubs, vrijwilligheid kan soms leiden tot te veel vrijblijvendheid.</p> <p>Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering is sterk afhankelijk van de invulling en de doelgroepen (nl. of jongeren bereikt worden die zich (dreigen) af te keren van de samenleving).</p>

4.2.4 Welzijnsorganisaties: Insluiting

Insluiting			
Polarisatie en/of radicalisering	Radicalisering (rechts)	Publiekaantal	Klein
Waarden	Expliciet	Publieksoort	Rechts geradicaliseerde jongeren
Benadering	Repressief	Leeftijd	16 – 24 jaar
Intensiteit	Hoog	Locaties	Tilburg, Hendrik-Ido-Ambacht, Eindhoven, Winschoten
Interactie	Praten tegen en met	Uitvoerder	Welzijnsorganisaties, gemeenten, veiligheidshuizen, jongerenwerk
Uitwerking	Een specifieke groep jongeren die radicaal gedrag vertoont wordt uitgekozen en groepsleden worden individueel aangesproken op de negatieve gevolgen van hun gedrag voor hun eigen welzijn. Wanneer de jongeren aangeven zelf een verandering te willen initiëren krijgen ze hulp bij het oplossen van eventuele financiële problemen, het vinden van een baan en huisvesting. Aan het eind van het traject wordt gekeken hoeveel jongeren nog extremistisch gedrag vertonen. In enkele pilots was dit getal significant verlaagd, bij andere projecten was dit minder dan gehoopt.		
Aandachtspunten	Het is van belang dat de gemeente een krachtige rol vervuld. Zij beschikt over het gehele instrumentarium van welzijn tot strafmiddelen en kan deze snel inzetten. Het lastige punt is vaak het aanwijzen van een probleemgroep en het definiëren van hun radicale gedrag en het gewenste gedrag. De Handreiking deradicalisering is opvraagbaar via www.nuansa.nl en zie ook het rapport <i>Deradicaliseren in de praktijk</i> van de Anne Frank stichting.		

4.2.5 Sociale interactie en confrontatie

Promotieteams allochtone jongeren			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Klein
Waarden	Impliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief	Leeftijd	16 – 20 jaar
Intensiteit	Laag/ Medium	Locaties	Utrecht
Interactie	Praten met jongeren, coaching	Uitvoerder	Alleato
Uitwerking	Groepen van 10 à 15 jongeren (vaak allochtoon, een enkele keer gemengd) organiseren initiatieven om allochtone MBO scholieren te promoten bij potentiële werkgevers, met als doel een stage of een baan te krijgen.		

	<p>De jongeren worden door een begeleider van Alleato gecoached om zich beter te positioneren in de maatschappij. De jongeren organiseren zelf activiteiten voor een bredere groep mbo-scholieren: hierbij leren ze vaardigheden zoals samenwerken, presenteren en netwerken.</p> <p>De activiteiten richten zich op concrete zaken als het organiseren van een debat, sollicitatietraining, het adviseren van studiegenoten en het organiseren van gesprekken of 'speeddates' met werkgevers. Het betreffende ROC biedt facilitaire ondersteuning.</p> <p>Jongeren doen op vrijwillige basis mee aan een promotieteam, ze worden hiervoor via de scholen benaderd. Soms bestaat het team uit leerlingen van een leerjaar, soms uit leerlingen van verschillende leerjaren. De teams bestaan altijd uit leerlingen van eenzelfde opleiding, bv. Techniek. De promotieteams worden op dit moment op drie verschillende locaties in de provincie Utrecht ingezet. Het project wordt ook vanuit de provincie gefinancierd.</p>
Aandachts- punten	<p>Het is van oorsprong een Brabants project ('Kleurrijk Brabant Werkt'), Alleato werkt alleen binnen de provincie Utrecht. De jongeren hebben het project positief gewaardeerd. De doelen die bij aanvang van het project geformuleerd waren, zijn gehaald. Ook de promotieteams en de ROC's zijn positief.</p> <p>Het project vult een gat op. Ook het feit dat één docent het aanspreekpunt voor de jongeren vormt wordt positief gewaardeerd.</p> <p>2007 – 2008 was het opstartjaar met veel begeleiding vanuit Alleato, het afgelopen schooljaar was er al minder begeleiding. Het is de bedoeling dat de scholen en de teams het uiteindelijk zelf met behulp van een handleiding kunnen organiseren.</p> <p>Eén van de doelen, het uitreiken van een prijs uitreiken voor kleurrijk stagebeleid, is niet gehaald. Hiervan is afgezien omdat er al zoveel prijzen worden uitgereikt. Het project zou in eerste instantie op vier ROC's van start gaan, maar één ROC kon de gevraagde randvoorwaarden niet bieden. Een laatste aandachtspunt is de werving: het is van belang om na te gaan wat de meest geschikte tijd is om jongeren te werven, zodat ze het meest bereid zijn mee te doen.</p> <p>Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie is sterk afhankelijk van de bereikte doelgroepen, nl. of het om jongeren gaat die zich (dreigen) af te keren van de samenleving.</p>

4.2.6 Beleidsparticipatie

'Pimp my Block'			
Polarisatie en/of radicalisering	Polarisatie	Publiekaantal	Groot
Waarden	Impliciet/ Expliciet	Publieksoort	Breed
Benadering	Proactief/ Preventief	Leeftijd	14 – 23 jaar
Intensiteit	Medium	Locaties	Diverse locaties in Nederland
Interactie	Praten met jongeren	Uitvoerder	De Nationale Jeugdraad

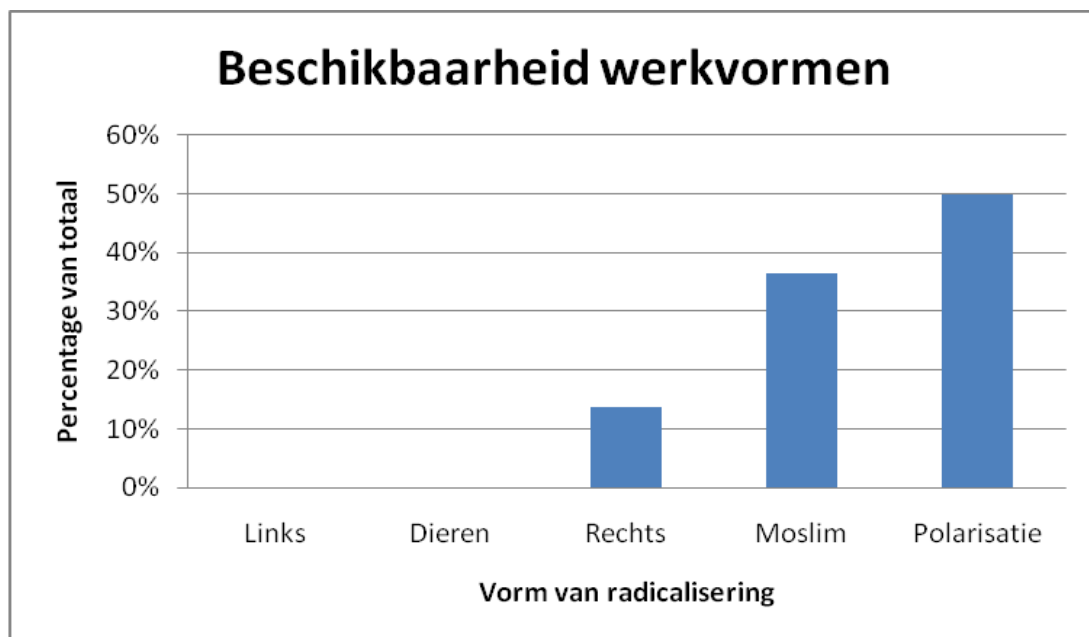
<p>Uitwerking</p>	<p>Jongeren kunnen in veertien wijken ideeën indienen om hun wijk te verbeteren. Deze ideeën mogen heel breed zijn: van het organiseren van een buurtontbijt tot en rapmusical of een workshop poëzie voordragen. Een jury beoordeelt de inzendingen en kiest een winnaar. Het winnende project per wijk krijgt een prijs van € 5 000 en wordt uitgevoerd.</p> <p>De wijken waar 'Pimp my Block' zich op richt zijn de Vogelaarwijken. In elke wijk begint het project met een kick-off feest. Dit feest wordt georganiseerd voor en door jongeren in de wijk. Tevens is dit feest voor jongeren het moment om initiatieven in te dienen. Uit de winnaars per wijk wordt ook een landelijke winnaar gekozen op een nationaal slotfeest. Vorig jaar namen vijf wijken deel, dit jaar veertien.</p> <p>'Pimp my Block' belangrijkste doel naast het realiseren van de ideeën van de jongeren is het verbeteren van het contact in de buurt tussen enerzijds buurtbewoners onderling en anderzijds tussen de jongeren en de buurtbewoners. Ook komen jongeren van verschillende etnische achtergronden met elkaar in contact, dit draagt bij aan de sociale cohesie in de wijk.</p> <p>De Nationale Jeugdraad neemt het initiatief en benadert gemeenten of ze mee willen doen. Daarna wordt contact gezocht met het welzijnswerk in de wijk. Het project wordt door de gemeente, door WWI en door het Oranjefonds gefinancierd. Eén medewerker van de NJR, één of twee jongerenwerkers en een groep van 5 à 10 jongeren vormen de organisatie per wijk.</p> <p>Jongerenwerkers benaderen 5 tot 10 jongeren die al actief zijn in de buurt, zij vormen een soort brugfunctie naar de rest van de jongeren.</p> <p>Jongerenwerkers worden benaderd om actieve jongeren te werven. Dit moet een representatieve afspiegeling van de wijk zijn (leeftijd, achtergrond). Per kick-off zijn er zo'n 200 à 300 jongeren. Per wijk worden zo'n 60 ideeën ingeleverd.</p> <p>Door intensief contact (1 à 2 keer in de week) wordt een band opgebouwd met de jongeren in de wijk. Dit gebeurt al vanaf de kick-off in januari. Hierdoor krijgen de jongeren het vertrouwen dat ze het kunnen. De zomer nadat alle projecten zijn uitgevoerd volgt er een eindfeest, waar het beste project wordt gekozen.</p> <p>Het kickboksgala dat vorig jaar in Arnhem is georganiseerd heeft een vast vervolg gekregen door middel van een vaste werkgroep, B-connected. Naast Arnhem zijn in nog vier steden activiteiten georganiseerd. Tilburg: rapmusical; Rotterdam: multicultureel feest; Amsterdam prullenbakken gepimpt; Lelystad: multicultureel feest. Behalve Amsterdam hebben deze (nog) geen structureel vervolg gekregen.</p>
<p>Aandachtspunten</p>	<p>Het is belangrijk om jongeren en jongerenwerk te blijven motiveren. Het is van belang om te laten zien wat deze jongeren kunnen.</p> <p>Of deze werkvorm een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van polarisatie is sterk afhankelijk van de inhoud en de deelnemers (bijvoorbeeld groepen die tegenover elkaar staan).</p>

5. Witte vlekken

Na het bundelen van al deze werkvormen hebben we enkele observaties over het bereik van de verschillende projecten. Deze waarnemingen hebben betrekking op de verschillende vormen van radicalisering die worden aangesproken, welke leeftijdsgroepen worden benaderd en de samenhang tussen vormen van radicalisering en manier van benadering. Bij al deze observaties moet worden onthouden dat deze zijn gebaseerd op een steekproef en dat de daadwerkelijke situatie kan afwijken. Onze inschatting is wel dat de hieronder genoemde trends ook na werkelijk uitputtend onderzoek zichtbaar zullen zijn.

5.1 Radicalisering op het gebied van links- en dierenrechten nauwelijks belicht

De duidelijkste verschillen zijn zichtbaar in de aandacht voor verschillende vormen van radicalisering. De meeste werkvormen richten zich niet specifiek op het voorkomen van één soort radicalisering. Vaak gaat het om het uitdragen van kernwaarden aan een brede groep jongeren, zoals leerlingen van de middelbare school, zonder dat er naar specifieke doelgroep achtergrond wordt gekeken. In onze inventarisatie kwamen we verder wel veel projecten tegen die zich specifiek richten op het voorkomen van islamitische radicalisering, met name in de grotere steden.

Radicalisering op het gebied van links en dierenrechten zijn sterk onderbelicht: we hebben binnen de steekproef niet één project gevonden dat zich specifiek op één van deze vormen van radicalisering richt. Op de totale populatie zal er waarschijnlijk wel enige activiteit op deze vormen van radicalisering zijn, maar de steekproef suggereert dat er weinig aandacht voor is.

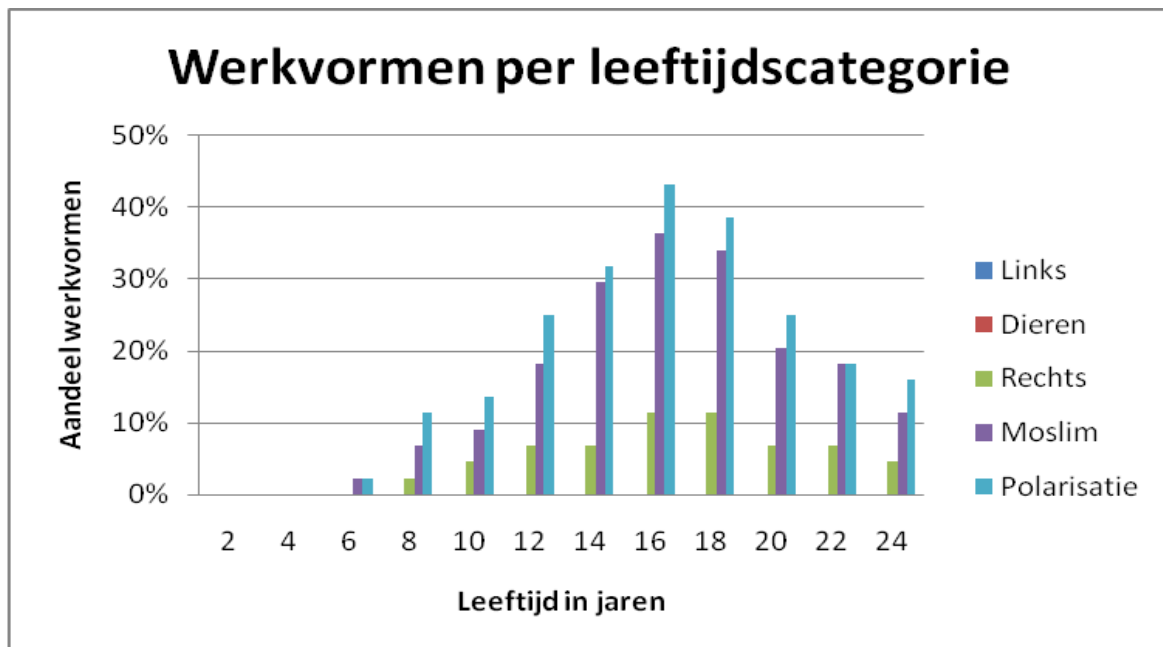
Een mogelijke uitleg hiervoor is dat gemeenten inzetten op de doelgroepen die concreet als een probleem ervaren worden – zoals een risicogroep van Marokkanen of Lonsdale-jongeren.

Enkele instanties gaven ook toe dat het soort van radicalisering vanuit de linkse of dierenrechtenhoek in hun gemeente niet als probleem wordt ervaren, omdat het niet of slechts incidenteel voorkomt. De lokale probleemperceptie bepaalt dus of een vorm van radicalisering als probleem wordt aangemerkt.

Het aanbod ten opzichte van rechts-radicalisering is beter, maar niet erg divers. Het richt zich voornamelijk op oude definities van rechts-extremisme – hakenkruizen, skinheads, etc. – waarbij weinig oog lijkt voor een mogelijke verschuiving naar een nieuw rechts-radicalisme in een andere verschijningsvorm. Het gevaar is dat men zich bewapent tegen het extremisme van gisteren en niet dat van morgen.

5.2 Leeftijdscategorie 6-12 weinig buiten school benaderd

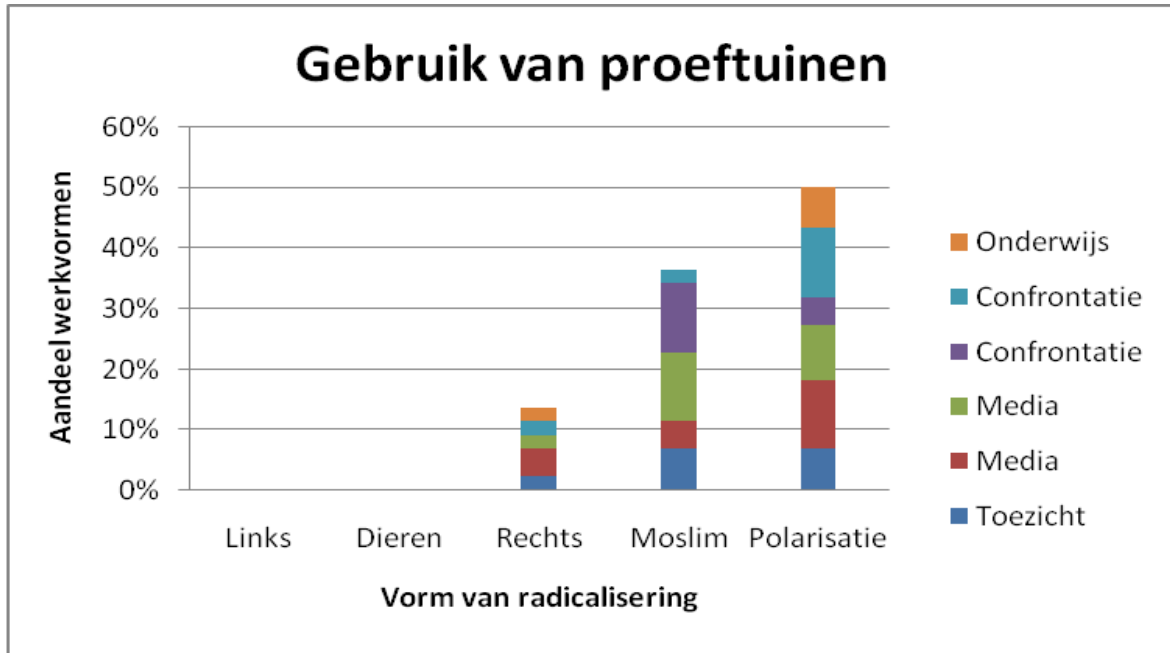
Een ander patroon is zichtbaar met betrekking tot het bereik van de diverse leeftijdsgroepen. De meeste projecten richten zich op jongeren in de in de middelbare schoolleeftijd, en dan specifiek op de 14 – 18 jarigen. Projecten gericht op basisschoolleerlingen en leerlingen in de lagere klassen van het middelbaar onderwijs zijn relatief ondervertegenwoordigd. Hierbij moet aangetekend worden dat deze groep kinderen via schoolprojecten waarschijnlijk meer benaderd wordt. De groep ouder dan 18 jaar wordt vaak al niet meer middels het jongerenwerk benaderd.

Het kan voor de overheid lastig te zijn vat te krijgen op de jonge leeftijdscategorie. Ze verkeren nog weinig zelfstandig buitenhuis en de beste aanspreekroute loopt dus via de ouders. In de jongere leeftijdsgroepen zijn er ook wel weer initiatieven die raken aan de waarden van de democratische rechtsstaat – bijvoorbeeld opvoedingscursussen – maar die bevinden zich dan wel in een zeer gestileerde vorm.

5.3 Proeftuinen worden breed benut

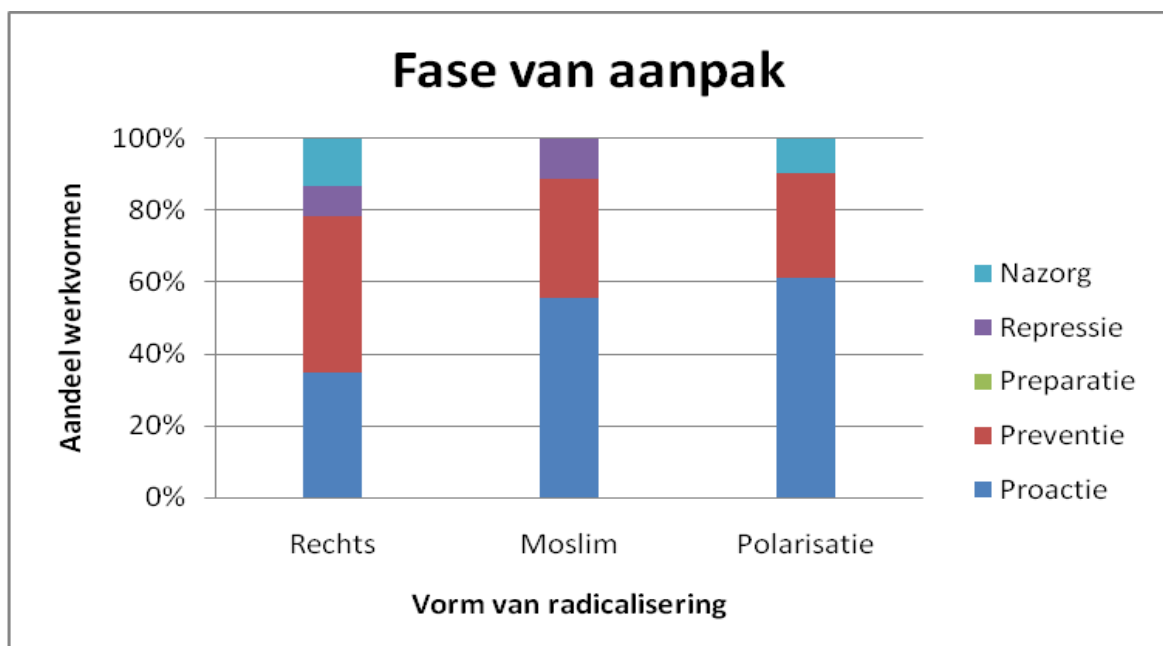
Kijkend naar de proeftuinen die worden benut bij het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering, dan is er de meeste diversiteit binnen de aanpak van islamitische radicalisering. Veel aandacht gaat daarbij uit naar het ontwikkelen van werkvormen om sociale confrontatie te stimuleren. Bij rechts-radicalisering is er minder variatie en werden geen werkvormen aangetroffen waar rechtse jongeren werden gevraagd om beleidsinput te leveren. Voor een brede aanpak van radicalisering ligt hier de nadruk op participatie, het zij middels de weg van het beleid of middels nieuwe media.

5.4 Overheid treedt meer repressief op als doelgroep duidelijk is

De werkvormen kunnen ook geïnventariseerd worden naar positie in de veiligheidsketen. Hierbij is een groep proactieve activiteiten te onderscheiden, waarbij wordt ingezet op het voorkomen van radicalisering en polarisatie door het beschermen van verbanden in de samenleving. Preventieve werkvormen reageren op bestaande spanningen in de maatschappij en proberen het risico tot escalatie tegen te gaan door directe oorzaken weg te nemen. De preparatie gaat om het voorbereiden van het publieke apparaat en repressie om het actief bestrijden van ontstane conflicten. De laatste schakel nazorg gaat in op het genezen van scheuringen na conflicten.

Bij het uitdragen van de kernwaarden komen vooral proactie, preventie en repressie veel voor. Preparatie valt buiten de beschouwing om dat de voorbereiding van een crisis niet werd meegenomen, repressie viel er wel weer onder omdat ook kleine haarscheuren in de samenleving door het uitdragen van kernwaarden kunnen worden aangesproken.

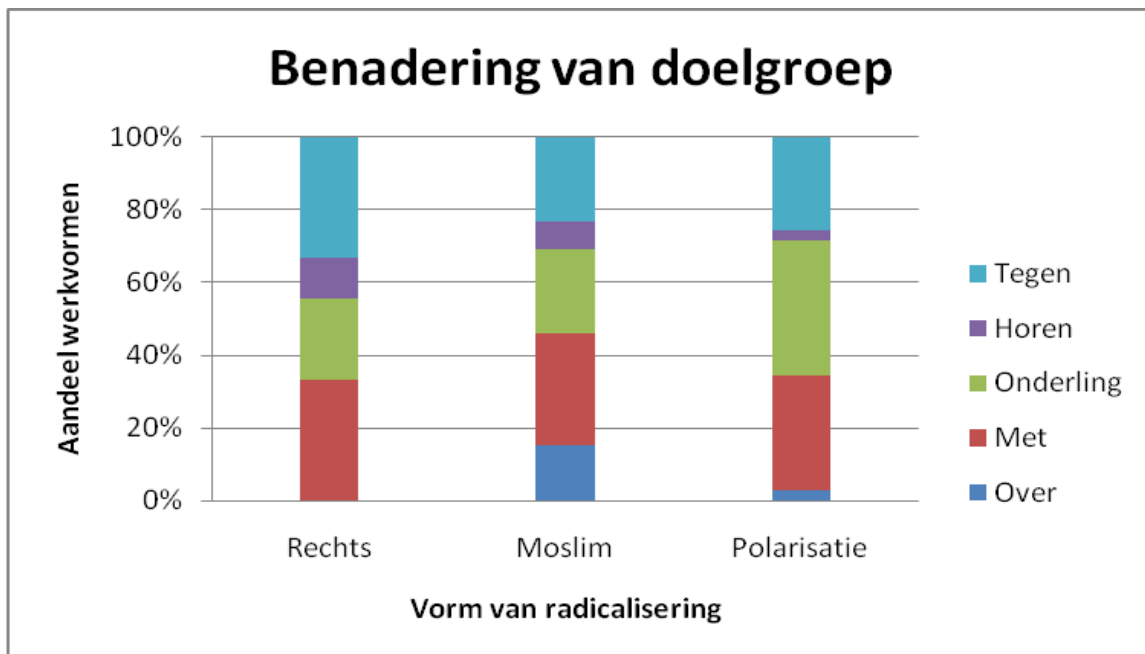
Verder valt op dat wanneer de kernwaarden worden uitgedragen met het oog op een specifiek soort radicalisering, dat de werkvormen opschuiven richting proactie.

5.5 Overheden weinig echt in gesprek met jongeren

Tenslotte kan ook nog in beeld gebracht worden wat voor contact overheden nu hebben met de jongeren. Hierbij ligt het spectrum tussen over jongeren praten aan het ene uiteinde en het praten met jongeren aan de andere kant. Het praten met jongeren wordt hier verondersteld verder te gaan dan de middels een gesprek proberen iets duidelijk te maken maar bijvoorbeeld het huidige beleid ter discussie te durven stellen en eventueel te veranderen.

Veel activiteiten richten zich daarbij op het stimuleren van praten tegen, over of onderling tussen jongeren. Er zijn weinig projecten waarbij de overheid echt zelf in gesprek komt en blijft met de jongeren. Deze trend versterkt zich als het gaat om specifieke vormen van extremisme, naar gelang een tegenstelling zich verhardt lijkt de overheid zich ook harder op te stellen.

Ook waar het gaat om het horen van jongeren wat ze precies willen, is een onderscheid te maken tussen zaken die er echt toe doen en zaken die zich in de marge bevinden. Onder die laatste categorie valt bijvoorbeeld het vragen aan jongeren hoe ze hun jeugdhonk ingericht willen zien: dit is formeel gezien wel inspraak, maar staat natuurlijk op een ander niveau dan participatie op beleidsniveau.

De overheid toont zich hiermee selectief in haar tolerantie. Sommige meningen hoeven blijkbaar minder gehoord te worden dan andere. De neiging bestaat om jongeren die dreigen te radicaliseren hard toe te spreken, in plaats van goed naar ze te luisteren, waardoor de oorzaak van de frustratie niet wordt weggenomen.

5.6 Conclusie

De bovenstaande conclusies m.b.t. de witte vlekken kunnen in een tabel worden samengevat:

Dimensie	Witte vlek
Leeftijd	Kinderen tussen 6-12 worden buiten school weinig bediend.
Polarisatie en/of radicalisering	Radicalisering op het gebied van links- en dierenrechten wordt weinig tot niet expliciet benoemd
Proeftuin	Geen. In alle proeftuinen zijn werkvormen aangetroffen.
Benadering	Radicalisering dat zich concreet manifesteert wordt overwegend repressief behandeld.
Interactie	Overheid gaat meer <i>tegen</i> jongeren praten naarmate spanningen toenemen.

6. Aanbevelingen, aandachtspunten en samenvattende leerpunten

In het onderzoek kwamen enkele aandachtspunten naar voren die het welslagen van projecten gericht op het voorkomen van polarisatie en/of radicalisering beïnvloeden.. De aandachtspunten vloeien deels voort uit de opmerkingen van de gemeenten die wij hebben gesproken en deels uit onze vergelijking van verschillende projecten en aanpakken. De vragen hieronder behoeven niet een direct antwoord, en vaak is dit ook niet mogelijk, maar ze nopen wel tot bescheidenheid in het opstellen van actieplannen in dit veld.

6.1 Begrijpen radicalen de rechtsstaat echt niet?

Zij die radicaliseren weten vaak heel goed hoe de democratische rechtsstaat werkt: het feit dat zij zich afkeren van de democratie komt niet doordat zij de democratie niet begrijpen, maar omdat zijn vanuit ideologische motieven hier tegen zijn. Niet zelden hebben deze personen zich juist verdiept in de werking van de democratische rechtsstaat. Daarbij leidt het specifiek betitelen van probleemgroepen mogelijk tot verdere polarisatie en radicalisering. Het uitdragen van de kernwaarden ligt wellicht geheel aan de proactieve kant, voor het echte tegengaan van polarisatie en/of radicalisering is meer (bestuurlijke) preventieve inspanning vereist.

6.2 Wat zijn de grenzen van de staat?

Sommige projecten begeven zich op de grenzen van de staat, bijvoorbeeld door projecten 'achter de voordeur' om ouders te ondersteunen of door projecten op te zetten met moskeeën. Deze werkvormen richten zich echter op vaardigheden en niet inhoudelijke dogma's. Het roept wel de vraag op wat de staat in deze rol vermag. Het verdedigen van de democratie is een kerntaak, maar dit vraagt bescheidenheid en zelfreflectie.

6.3 Hoe fundamenteel zijn de kernwaarden?

De hier geïnventariseerde projecten hebben een link naar het uitdragen van de kernwaarden. Maar de initiatieven die zijn verzameld onder dit label raken wellicht niet echt aan de fundamenten van polarisatie en/of radicalisering. Verschillende respondenten zeggen dat deze projecten de kernwaarden bespreekbaar maken, maar dat ze pas echt tot leven komen door goed onderwijs, huisvesting en veiligheid. Het gevaar bestaat dus om zich te verliezen in de glans van hoogstaande waarden en de rechtstaat zelf (die wellicht óók besloten ligt in praktische zaken als veiligheid, huisvesting, onderwijs en dergelijke) onvoldoende te onderhouden. De activiteiten moeten daarmee verder gaan dan het bespreken van extreme opvattingen. Ze moeten zich ook vertalen naar de dagelijkse realiteit van burgers en jongeren en bijdrage aan een veilige leefomgeving die mogelijkheden biedt.

6.4 Aanbeveling: Wiki-principe voor inventarisatieoverzicht

Deze inventarisatie dient als basis voor de doelgroepanalyse en kan, wellicht in iets aangepaste vorm, als handreiking worden aangeboden op de Nuansa-site. Het veld dat wij hebben bestudeerd is verre van statisch; onze inventarisatie zal daarom ook verouderen. De lijst zou het meest nut hebben als zij gemanaged wordt via het wiki-principe, waarbij gebruikers actief worden aangemoedigd onderdelen toe te voegen en te wijzigen. Hiermee zal de lijst courant en nuttig blijven.

6.5 Samenvattend: wat leren we van de inventarisatie?

- Wij vonden veel verschillende initiatieven bij gemeenten om kernwaarden te verspreiden.
- In alle proeftuinen troffen we voorbeelden van projecten aan.

- De praktijk is veelvormig en sterk in beweging en deze inventarisatie kent een beperkte scope. Mede daarom bevelen we aan om de inventarisatie die op de Nuansa-site wordt opgenomen zo te vermelden dat deze kan worden aangevuld en geactualiseerd (wiki-principe).
- Er wordt veel over en tegen jongeren gesproken, minder met jongeren gesproken en er wordt zo mogelijk nog minder naar hen geluisterd.
- Als gemeenten in gesprek komen met jongeren dan is dit vaak slechts voor de duur van het project.
- De gemeente is vaak de centrale speler (initiëren en bekostigen), maar is vaak in de uitvoering onvoldoende zichtbaar voor de betrokkenen. Een sturende, zichtbare rol van de gemeenten wordt over het algemeen juist wel gewaardeerd door de betrokkenen.
- Projecten die preventief zijn, zijn vaak generiek van aard en dus gericht op alle vormen van polarisatie en/of radicalisering, terwijl repressieve projecten vaak gericht zijn op specifieke vormen van polarisatie en/of radicalisering en op specifieke groepen.
- Aanleiding voor een project is vaak overlast van een bepaalde groep. Dergelijke projecten zijn vaak meer gericht op het terugdringen van de overlast van de betreffende jongeren dan op het overdragen van kernwaarden. Daardoor wordt in zekere zin slecht gedrag beloond met aandacht.
- Daarnaast wordt dit soort groepen juist al veel vaker benaderd voor allerhande projecten. Gevaar: een soort immuniteit voor projecten of de betreffende groep heeft het gevoel dat ze juist worden benaderd omdat ze er niet bijhoren of men werkt stigmatisering, uitsluiting en wellicht polarisatie en/of radicalisering juist in de hand in plaats van het te voorkomen.
- We vonden geen projecten waarin expliciet aandacht wordt besteed aan de voorkoming van radicalisering op het gebied van links en dierenrechten. Wij vonden wel projecten met een brede doelgroepbenadering, waar deze vormen van polarisatie en/of radicalisering eventueel een plek in zouden kunnen krijgen, maar we kwamen geen voorbeelden tegen waarin dat daadwerkelijk gebeurde.
- Gemeenten die in projecten kaders stellen, en deze (deels) laten invullen door de doelgroep lijken effectiever te zijn dan gemeenten die zelf alles tot in detail invullen.
- Projecten ter voorkoming van rechts-radicalisering kennen relatief weinig variëteit in aanbod van werkvormen. Wij zijn de vorm van beleidsparticipatie hier niet tegengekomen. Projecten ter voorkoming van rechts-radicalisering zijn vaak repressief van karakter.
- De leeftijdscategorie 6 t/m 12 jaar wordt nauwelijks buiten schoolverband benaderd.
- Zorg dat de interactie met de doelgroepen gaat over onderwerpen die de doelgroepen belangrijk vinden.
- Sommige 'extreme' meningen lijken beter te worden getolereerd dan andere.
- Het is een trend dat gemeenten meer tegen jongeren praten dan met jongeren naarmate de spanningen toenemen.